

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМ'Ї ЯК ОБ'ЄКТУ СОЦІАЛЬНОГО НОРМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

FEATURES OF FUNCTIONING OF THE FAMILY AS AN OBJECT OF SOCIAL REGULATION IN MODERN CONDITIONS

УДК 314

Нестерук О.О.

студентка

Хмельницький національний
університет**Літинська В.А.**к.е.н., доцент кафедри управління
персоналом та економіки праці
Хмельницький національний
університет

В даній статті описано особливості формування такого соціального інституту, як сім'я. Також висвітлено проблеми функціонування сім'ї. Стаття передбачає розгляд реалізації сімейної політики Україні зокрема. В статті розкрито особливості соціальної політики нашої держави. Запропоновано шляхи вирішення проблем, пов'язаних з кризою в сучасній сім'ї.

Ключові слова: сім'я, соціальний інститут, кризові явища, проблеми сім'ї, молода сім'я.

В данной статье описаны особенности формирования такого социального института, как семья. Также освещены проблемы функционирования семьи. Статья предусматривает рассмотрение реализации семейной политики Украины в частности.

В статье раскрыты особенности социальной политики нашего государства. Предложены пути решения проблем, связанных с кризисом в современной семье.

Ключевые слова: семья, социальный институт, кризисные явления, проблемы семьи, молодая семья.

This article describes the features of the formation of a social institution as a family. Also highlights the problems of the family. Article involves consideration of the implementation of family policy including Ukraine. The article describes the features of the social policy of our country. The ways of solving problems related to the crisis in the modern family.

Key words: family, social institution, crisis, the problems of the family, young family.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства формування та функціонування такого інституту, як сім'я набуває неабиякого значення. З стрімким плином часу виникає потреба в продовженні роду та передаванні норм поведінки, традицій, особливостей від одного покоління до іншого. Це, у свою чергу, спричиняє покращення якостей розвитку, більш високого рівня науково-технічного прогресу, призводить до появи нових, футуристичних рис притаманних тому чи іншому суспільстві. Проте сім'я, як особливе утворення, зустрічає на шляху свого функціонування безліч проблем. У зв'язку з цим в Україні на сьогодні набуває популярності дослідження інституту сім'ї і є одним з головних напрямків соціологічної роботи та політики.

Аналіз літератури. В площині проблем розвитку та функціонування сім'ї працювали відомі соціологи, психологи, демографи, такі як А. І. Антонов, А. Л. Борисов, Ю. Е. Алешина, Т. В. Буленко, С. В. Кратохвил, В. Г. Харчева. Аналіз літератури засвідчив, що негайного вирішення потребує проблема так званої кризи сім'ї. На дану проблему зазвичай впливають безліч чинників, зокрема незадоволеність, часті сварки, які відбуваються в основному через побутові дрібниці; негативне ставлення до партнера через постійну обмеженість в спілкуванні тощо.

Формулювання цілей статті. Дана стаття передбачає висвітлення таких цілей та завдань:

- розглянути реалізацію сімейної політики в Україні;
- описати соціальні проблеми становлення та функціонування молодшої сім'ї;
- виділити кризові явища у житті молодшої сім'ї

Виклад основного матеріалу. Сім'я – це мала соціальна група, що має історично означену організацію, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту та взаємною

моральною відповідальністю, соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення [4, с. 237].

За Аристотелем, сім'я – перший вид спілкування людей. Вона є первинним осередком, з якого виникла держава. Об'єднання кількох сімей грецький мислитель називає «поселенням», вважаючи його перехідною формою від сім'ї до держави. За С. Макухіним, сім'я – це природна група, в якій з часом виникають стереотипи поведінки. Ці стереотипи створюють структуру сім'ї, яка визначає функціонування її членів, окреслюючи діапазон можливих варіантів їхньої поведінки та спрощуючи взаємодію між ними [1, с. 80].

Вищезгадані визначення про сім'ю характеризують її як взаємну гармонійну ідилію відносин, однак реальність свідчить про те, що інколи цей гармонійний потік енергії (за допомогою багатьох чинників) порушується, в результаті чого між членами сімейних відносин виникають непорозуміння, конфлікти.

Як соціальний феномен сім'я пройшла досить тернистий шлях свого історичного розвитку, основними етапами якого, на думку американського соціолога Дж. Голдторпа, слід вважати такі:

1-й етап – сім'я у дохристиянському суспільстві (з домінацією парної сім'ї, пізніх шлюбів, великою кількістю самотніх людей);

2-й етап – сім'я в християнському суспільстві (з великим впливом церкви на сімейне життя і шлюб, заборонаю шлюбів між кровними родичами, з добровільним вступом до шлюбу, практичною неможливістю розлучень, заборонаю абортів тощо);

3-й етап – сім'я в індустріальному суспільстві (з початком промислової революції наприкінці XVIII ст. відбувається перша революція в сімейному житті: зниження віку вступу до шлюбу, збільшення народжуваності, значне поширення жіночої праці, дозвіл розлучень за судовим рішенням і т. ін.).

Останній сучасний етап, що триває і в наш час, приніс у розвиток сім'ї радикальні зміни, які отримали серед науковців визначення революційних. Соціологи, характеризуючи сучасний етап розвитку сім'ї, називають його черговою (другою) революцією в сімейному житті, яка не тільки внесла радикальні зміни у сімейні стосунки, місце та роль сім'ї у суспільстві, але й, на думку частини вчених, фактично поставила під сумнів саме існування сім'ї. Серед соціальних умов, які дають підставу робити подібний висновок, називають такі [3, с. 19-20]:

- по-перше, зростання економічної незалежності жінок та активне залучення їх до трудової діяльності (а це викликає прагнення жінок до більшої самостійності, перегляду традиційної структури сімейних відносин, до змін традиційних функцій сім'ї, рівноправності з чоловіками у прийнятті рішень, у контролі над видатками та майном сім'ї тощо);

- по-друге, утворення двох центрів життя – місця праці і дому (раніше професійна діяльність і домашнє господарство існували в єдності, в межах однієї сім'ї);

- по-третє, еволюція поглядів на сексуальну мораль (або сексуальна революція з послабленням соціального контролю, зростанням анонімності сексуальної поведінки, збереженням секретності позашлюбних зв'язків, діяльністю широкої мережі засобів масової інформації, які проголошують вільне статеве кохання мало не основним мірилом рівня цивілізованості сучасних чоловіків і жінок, зміною загального ставлення суспільства до сексуальної поведінки з тенденцією до пом'якшення традиційних уявлень про дозволене і недозволене тощо);

- по-четверте, винахід надійних контрацептивних засобів і методів запобігання вагітності (вперше в історії людства за допомогою таких засобів вдалося відокремити секс від зачаття).

Сучасна українська сім'я зіштовхнулася із проблемою нестабільності життєвих планів в умовах економічної нестабільності, в результаті чого відбувається стійка орієнтація подружжя на малодітну сім'ю. Звичайно питання, скільки у сім'ї буде дітей, є питанням виключно окремої сім'ї. Проте, варто зазначити, що справжня любов не може з'явитись без появи дітей. Через те, що без дітей подружжя зосереджене на собі та своїх планах. А істинна любов, за висловом Сент-Екзюпері, виникає тоді, коли чоловік і дружина починають дивитися в одну сторону, тобто вчать любити другу людину. Серед інших проблем, що перешкоджають розвитку сім'ї, слід зазначити:

- погіршення дитячо-батьківських взаємин, зумовлене невідповідністю та закостенілістю батьківських норм;

- заострення суперечностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний (з боку жінок) або патріархальний (з боку чоловіків) розвиток;

- дисфункціональний розвиток сім'ї, ознаками якого є: тенденція до домінування, боротьба за владу обох партнерів, неузгодженість ролівої поведінки,

негнучкість сімейних норм, маніпуляція партнером, дітьми, ігнорування потреб, почуттів членів сім'ї, конфліктна взаємодія [2, с. 67];

Також можна назвати і такі проблеми, як: ускладнення сімейної адаптації молодого подружжя внаслідок неадекватних дошлюбних очікувань, завищених вимог до партнера; порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві.

Важливою проблемою сім'ї є її матеріальне забезпечення – загальний рівень життя, до якого входить і рівень заробітної плати, і забезпеченість товарами широкого вжитку, благоустрій побуту, організація вільного часу тощо. Зрозуміло, що проблема матеріальної забезпеченості сім'ї, не єдина для нормального її функціонування, але це той фундамент, який дає змогу кожній сім'ї отримати все необхідне для усіх її членів і, перш за все, для дітей [4, с. 67].

На жаль, одне матеріальне забезпечення сімей не може зберегти їх цілісність. Відомо, що в часи лихоліть і пов'язаним з ними падінням рівня матеріальної забезпеченості сім'ї стають ще більш згуртованими і, навпаки, з ростом добробуту збільшується відсоток зруйнованих сімей. Яскравим прикладом цього можуть бути США, де, не дивлячись на один з самих високих рівнів життя, маємо один із найвищих відсотків розірвання шлюбів [3, с. 52].

Адекватно оцінивши ситуацію, що склалась: постає питання про розробку термінових заходів щодо надання допомоги сім'ї у всіх її напрямках. З боку держави повинні передбачатися певні заходи і не лише економічного й соціального спрямування, але і створення служб психологічної допомоги сім'ям.

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільства проводяться фундаментальні дослідження сім'ї в Україні. Тому тут зросла кількість установ та організацій, що займаються проблемами сім'ї на державному рівні. Серед них слід назвати Центри соціальних служб для молоді, відділи сім'ї та молоді, Служба у справах неповнолітніх. А також недержавні фонди та організації: Спілка захисту сім'ї та особистості, Центр екології сім'ї та ін. Вагомий внесок у сферу практичної допомоги сім'ї дають психологічні та соціально-психологічні дослідження проблем сім'ї, які проводяться Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, Інститутом психології АПН України, Інститутом соціальної і політичної психології АПН України, Інститутом проблем виховання АПН України [3, с. 48-50].

Отже, негайного вирішення потребує низка проблем. Для цього необхідна ефективна державна політика, щодо розвитку сім'ї, цілеспрямована діяльність центрів і служб, які займаються проблемами сім'ї, доброзичливі стосунки між людьми, повага та любов.

Необхідно постійно пам'ятати, що протягом усього ХХ ст. сім'я в Україні переживала глибокі зміни, що торкалися усіх аспектів її існування та розвитку. Сьогодні зміни обумовлюються як закономірними зрушеннями у житті нашого народу у процесі оновлення його економічної та соціальної структури, так і окремими

подіями – складними соціальними катаклізмами, які серйозно деформували сім'ї [5].

Ні для кого не секрет, що сучасна сім'я переживає кризу. Проявами цієї кризи служать такі показники:

- падіння народжуваності;
- нестабільність сім'ї;
- зростання кількості розлучень;
- поява великої кількості бездітних;
- свідома відмова від народження єдиної дитини;
- масова відмова від дітей, здавання їх у пологові чи дитячі будинки, будинку дитини, приймальніки-розподільники;
- втеча дітей з дому;
- жорстоке поводження з дітьми аж до позбавлення життя своїх дітей.

Аналіз сучасної демографічної ситуації, а також її динаміка за останні роки показує, що Україна поряд із соціально-економічними проблемами опинилась вічна-віч із серйозною демографічною кризою. Причому, на відміну від економічної та політичної, демографічна криза більш інертна. Ці обставини можуть дати далекосяжні негативні наслідки для незалежного стабільного розвитку держави.

У нових соціально-економічних умовах народжуваність в Україні знизилась до рівня, що не забезпечує простого відтворення поколінь, поглибився процес старіння трудових ресурсів.

Відсутність комплексного підходу до вирішення проблем планування сім'ї призвела до такої ситуації в країні, коли штучне переривання вагітності стало основним методом регулювання народжуваності. За цим показником Україна посідає одне з перших місць у світі [5, с. 10].

Молода сім'я в сучасному суспільстві знаходиться у важкому стані розвитку. Молодою сім'єю вважається подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 35 років.

Розглядаючи реалізацію державної сімейної політики в Україні, видно що сім'я має провідну роль у розвитку держави, тому держава різними способами прагне підтримати українську сім'ю. Створено велику кількість законів, що допомагають сім'ї розвиватися і функціонувати. Значну роль у реалізації сімейної політики відіграє Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України. За роки незалежності було зроблено чимало для розбудови системи державної політики щодо захисту сім'ї та материнства. Концепція визначає основні принципи державної сімейної політики: сім'я є пріоритетом у житті демократичного суспільства, сім'я є суверенною та автономною в питаннях прийняття рішень щодо свого розвитку, сім'я має переважну, тобто центральну роль у гуманістичному вихованні молодого покоління.

Висновки з проведеного дослідження. Показано особливості формування та функціонування сім'ї як соціального інституту, висвітлено проблеми

сімейного життя та запропоновано деяких шляхів їх вирішення. В даній статті розкрито особливості соціальної та сімейної політики в Україні та методи її реалізації. Отже, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку суспільства сім'я відіграє надзвичайно важливу роль не тільки як соціального інституту, але й як рушійної сили науково технічного прогресу.

Однак, як і будь-яке утворення сім'я має безліч проблем, пов'язаних з її формуванням та функціонуванням. На даний час в Україні існує низка установ, які проводять заходи щодо сімейної політики, проте їх катастрофічно мало, тобто їх кількість поступово зменшується. Хоча, судячи з теперішнього стану сучасних українських сімей, поява державних установ та недержавних утворень має невпинно зростати.

Задля вирішення такої проблеми, як матеріальне становище сучасної родини, повинна проводитися політика збільшення вартості життя пропорційно збільшенню кількості членів сім'ї. Непорозуміння, проблеми планування дітей та спільного майбутнього породжують утворення більшої кількості психологічних центрів допомоги малозабезпеченим та неблагополучним сім'ям.

Проблеми сім'ї будуть виникати безперервно під впливом різних зовнішніх та внутрішніх чинників. Тому необхідно проводити заходи щодо їх вирішення на будь-якому етапі розвитку сімейних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонов А. И., Борисов А. Л. Кризис семьи и пути его преодоления / А. И. Антонов – М., 2007. – С.78- 81.
2. Алешина Ю. Е. Цикл развития семьи: Исследования и проблемы / Ю. Е. Алешина // Вестник МГУ. Психология, 2004. – № 2. – С. 60-72.
3. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної сім'ї. / Т. В. Буленко – К.:, 2005. – С.52-53.
- 4.Кратохвил С. В. Психотерапия семейно-сексуальных дисгармоний / С. В. Кратохвил – М., – 2000. – 322 с.
5. Харчева В. Г. Основы социологии: Учебник / В. Г. Харчева. – М.: Логос, – 1999.

REFERENCES:

1. Antonov A. Y., Borysov A. L. Kryzys semy u puty eho preodolenyia / A. Y. Antonov – M., 2007. – S. 78-81.
2. Aleshyna Yu. E. Tsykl razvytyia semy: Yssledovanyia y problemy / Yu. E. Aleshyna // Vestnyk MNU. Psykholohyia, 2004. – # 2. – S. 60-72.
3. Bulenko T. V. Sotsialno-psykholohichni osnovy funktsionuvannia suchasnoi simi. / T. V. Bulenko – K.:, 2005. – S.52-53.
4. Kratochvyl S. V. Psykhoterapiya semeino-seksualnykh dysharmonyi / S. V. Kratochvyl – M., – 2000. – 322 s.
5. Kharcheva V. H. Osnovy sotsyolohyy: Uchebnyk / V. H. Kharcheva. – M.: Lohos, – 1999.